

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

De keuze van **Hans van den Ban**, coördinerend adviseur beeldende kunst Atelier Rijksbouwmeester

'Omringd door goede voorbeelden' is een project van Atelier Veldwerk (Rudy Luijters, Onno Dirker) 2006/2007

DOMELA NIEUWENHUIS (1931), JOHAN POLET

Locatie:

Nassauplein
Amsterdam

Opdrachtgever:

onbekend, waarschijnlijk
Gemeente Amsterdam

Bij de vraag naar 'Goede Voorbeelden' was als enig criterium gesteld dat het om werken zou gaan van na 1945. Hans van den Ban stelt dat kunstwerken in een traditie staan, een reactie vormen op de kunst van een voorafgaande generatie en daarmee een deel van hun betekenis ontlenden aan voorgaande werken. Vandaar dat zijn eerste keuze een beeld uit 1931 betreft, van Johan Polet. Op zijn monumentale sokkel, ver boven het maaiveld verheven en refererend aan historische gebeurtenissen is het beeld van Domela Nieuwenhuis oud genoeg om hier als prototypisch standbeeld op te nemen. Naast een kunsthistorische betekenis heeft het beeld voor Van den Ban ook een persoonlijke betekenis. Zijn grootvader was een van de volgelingen van Domela Nieuwenhuis, en kreeg na diens overlijden het hele dorp op de been om hem, langs het spoor van Amsterdam, de laatste eer te bewijzen. Tevens is het een goed voorbeeld van de belangrijke maatschappelijke betekenis die kunst in de openbare ruimte kan spelen, zoals het Lieverdje bij de provo-rellen op het Spui in Amsterdam of het omvertrekken van

het beeld van Saddam Houssein het icoon is geworden van de val van zijn regime.

John Berger schreef in zijn fenomenologie van het beeldhouwen (*Art & Revolution*) dat een beeld bewegingslozer is dan ieder ander object in de stad. De betekenis daarvan schuilt in het bevroren van het moment, en het is aan de toeschouwer om de inhoud verder te onderzoeken. Doordat men er omheen kan lopen zonder dat het beeld verandert, wordt het mogelijk steeds meer betekenislagen te ontdekken.

Als aanhanger van de Fluxusbeweging gelooft Van den Ban dat alles voortdurend verandert. Maar het een verandert sneller dan het andere. Juist oudere beeldhouwkunst met zijn magische aanspraak op volkomen stilstand speelt volgens hem een belangrijke rol in de vluchtige realiteit van de openbare ruimte. Zij vormen bakens in de stad, de cijfers op de wijzerplaat van onze klok. De beelden blijven, het zijn de betekenissen die verschillende generaties toekennen aan de beelden, die voortdurend veranderen.

HET IS ME WAT (1999), WIM T. SCHIPPERS

Locatie:

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Opdrachtgever:

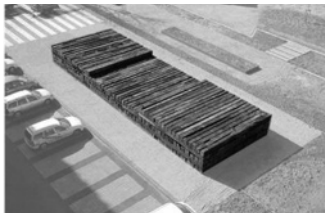
Rijksbouwmeester

'Het is Me Wat' stond van 1999 tot 2005 in de hal van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Als variant op het klassieke beeld-op-een-sokkel ontwikkelde Wim T. Schippers, in samenwerking met studenten van de Technische Universiteit Delft een 'zwevende steen'. De ogenschijnlijk loodzware steen (in werkelijkheid gemaakt van kunststof en niet zwaarder dan tien kilo) blijft door middel van een magnetisch mechanisme boven de sokkel zweven, met een tussenruimte waarachter precies een gezicht zichtbaar kan worden. In de vier zijden van de sokkel staan de woorden 'Het', 'Is', 'Me', 'Wat' gegraveerd.

Wanneer geprobeerd word om de steen uit zijn zwevende balans te stoten treedt er een mechanisme in werking waardoor kleine sokkeltjes de steen fixeren. Dit bleek het publiek (de ambte-

naren van het ministerie) er echter te vaak toe te verleiden elastiekjes en propjes naar de steen te schieten, waardoor het mechanisme beschadigd raakte. Ondanks een eerste volledige restauratie en het installeren van beveiligingscamera's bleek het kunstwerk na enkele weken nog steeds niet opgewassen tegen de aanvallen van buitenaf.

Uiteindelijk is besloten dat studenten van de TU het mechanisme opnieuw volledig zouden repareren, in ruil voor een kleine replica voor het universiteitsgebouw. Omdat het risico van hernieuwde beschadiging bij herplaatsing op het ministerie te groot was, werd het in 2006 binnen de veilige muren van Boijmans van Beuningen ondergebracht. In ruil daarvoor heeft het ministerie een beeld uit het depot van het museum ontvangen: een grote 'opengewerkte globe' van de italiaanse beeldhouwer Pomodoro.

Locatie:
Rijkswaterstaat Middelburg
Opdrachtgever:
Rijksgebouwendienst

In de 19e eeuw werden een aantal waterkeringen van Rijkswaterstaat aangetast door paalworm, hetgeen leidde tot een miljoenenramp. Na een uitgebreid onderzoek naar bruikbare houtsoorten werd er voortaan alleen nog gebruik gemaakt van tropisch hardhout. Van dit materiaal uit de opslagplaatsen van Rijkswaterstaat heeft Dan Peterman een beeld gemaakt dat zich eenvoudiger voordoet dan het in werkelijkheid is.

De constructie bestaat uit honderden houten balken die op zodanige wijze op elkaar zijn gestapeld, dat de lange en de kopse kant van de balken elkaar afwisselen. In de verhoudingen tussen hoogte, breedte en diepte herhaalt de sculptuur de verhoudingen van het achterliggende

gebouw. Formeel gezien doet het denken aan de minimal art uit de jaren '70, maar heeft meerdere betekenislagen die zij ontleent aan deze specifieke locatie. De staalkaart van boomsoorten herinnert aan de koloniale geschiedenis van Nederland en aan het feit dat dit hout vanuit de voormalige koloniën werd geïmporteerd. De kostbaarheid en duurzaamheid van het gebruikte tropisch hardhout kan bovendien worden gezien als een eerbetoon aan de doorgaans onzichtbare waterwerken die Nederland beschermen. Naast deze specifieke betekenissen geeft Peterman, zoals in veel van zijn werk, uitdrukking aan zijn zorg over de uitputting van grondstoffen.

AAP (1998), AERNOUT MIK

Techniek:
Demcon
Locatie:
St. Maartenskliniek, Ubbergen
Opdrachtgever:
SKOR

De kliniek staat in een bos. De orang-oetang bevindt zich in een publieke ruimte van een revalidatiekliniek en kan bewegen en reageren op prikkels van buitenaf. Het is een interactief object, dat de aanwezigheid van mensen opmerkt. Een heel ingewikkeld 'ding', met rug- en gelaatsspieren. De aap heeft menselijke trekjes en zijn gedrag is onvoorspelbaar. Soms kan je als patiënt een spelletje met hem spelen (boter, kaas en eieren). Als hij zin heeft.

De bedenker van dit werk, Aernout Mik, ziet de gebruikers van de kliniek als 'acteurs' en voegt aan deze werkelijkheid één acteur toe, de aap. Doordat hij één arm in een mitella heeft wordt duidelijk dat zijn aanwezigheid daar niet zonder reden is. Wel heeft Aap zijn eigen biotoop gecreëerd in de kliniek, een boomstronk, een koelkast en een autoband. In museale zin is het een installatie.

Het technische gedeelte van de aap is ontwikkeld door de jonge ingenieurs van Demcon, die

er hun toentertijd recent ontwikkelde techniek 'fuzzy logics' voor in konden zetten en testen. Robottechnieken zijn inmiddels veel verder ontwikkeld, toch is de techniek zodanig dat Aap nog altijd overtuigt.

Hans van den Ban herkent in het werk de denkbeelden van de schrijver Witold Gombrowicz. Gombrowicz zag de relatie tussen twee mensen als een derde persoon, die dominant optreedt en mensen in een rol dwingt. Hij had een problematische beeld van de mensheid, en ook dat ziet Van den Ban terug in Aap: aan de ene kant is deze bijzonder menselijk, bijna aandoenlijk, met eigen gebreken. Aan de andere kant blijft het een robot waarvan het alleen maar lijkt dat deze werkelijk leeft. In het werk durft Mik deze leegte te laten zien, de dingen die geen betekenis hebben en die we alleen kunnen vullen met dat waar we in geloven. Aap laat je daarom niet ontkomen aan de vraag om liefde en menselijkheid.

FRAGMENT VAN EEN HUISKAMER, VERKLEIND NAAR 88% (2001), MARK MANDERS

Locatie:
P.E. Tegelbergplein, eiland Sporenburg (Zeeburg), Amsterdam
Opdrachtgever:
Werkgroep Kunst Oostelijk Havengebied

Aan de rand van het P.E. Tegelbergplein in Amsterdam kijken twee gietijzeren mensfiguren uit over het water. Zij staan op een tafel, erachter staat een stoel en voor de tafel staat een 'dubbele emmer'. De scène is een kopie van een fragment uit 'Zelfportret als gebouw', een veelomvattend werk waar Mark Manders sinds 1986 aan werkt en waarvan hij sinds 1990 fragmenten toont.

Mark Manders is volgens Van den Ban de hogepriester van de geheimzinnigheid; zijn werk ontleent zijn waarde aan het mysterieuze. De twee onzijdige figuren verbeelden dezelfde persoon in twee opeenvolgende momenten, hetgeen de klei-

ne verschillen in houding verklaart. Hetzelfde geldt voor de dubbele emmer, alleen vloeien de twee momenten hier samen in één beeld. Door de schaalverkleining van de figuren komt het beeld enigszins griezelig en vervreemdend over. Doordat het aan de rand van het plein staan, tussen de bomen, doen de staande figuren zich volgens Manders voor als bezoekers, zonder dat zij de leegte van het plein verstoren.

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

colofon

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN, ATELIER VELDWERK

Eind 2006 vroeg Atelier Veldwerk (Rudy Luijters / Onno Dirker) aan een uitgelezen gezelschap een lijst van vijf 'goede voorbeelden' van kunst in de openbare ruimte op te stellen. Door gedurende vele jaren als adviseur of begeleider van talloze projecten te functioneren, hebben al deze specialisten hun sporen verdiend binnen het publieke domein. Het 'beeld van de openbare ruimte' in Nederland is mede door hen bepaald. De persoonlijke keuzes geven mogelijk inzicht in achtergronden en context van dat beeld.

Het betreft de keuzes van:

- Hans van den Ban, *coördinerend adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Lia Gieling, *voormalig directeur de Paviljoens Almere, freelance curator / adviseur*
- Tom van Gestel, *artistiek leider / projectcoördinator SKOR*
- Govert Grosfeld, *senior adviseur SKOR*
- Tanja Karreman, *adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Arno van Rosmalen, *voormalig stadsconservator Rotterdam / directeur Stroom*
- Jan Wijle, *hoofd afdeling kunst in de openbare openbare ruimte / architectuur, Stroom*

Concept en uitvoering:

Atelier Veldwerk

Teksten:

Atelier Veldwerk, Rozanne Kraak

Typografie:

Studio Annelys de Vet (Annelys de Vet, Meike Sloover)

Beeldselectie:

Atelier Veldwerk

Met nadrukkelijke dank ook aan de fotografen:

- Ton Aartsen (Een filmisch gezicht op Ooststellingwerf)
- Henk Geraerds (Tuindorpcollectie)
- Rob Kollaard (Kikkerbelproject)
- Leo van der Kleij (Wasserwaage / Working progress)
- Luuk Kramer (P-reizen SKOR / l'essence de MastenbroekHein van Liempd: P-reizen Stroom)
- Jannes Linders (AAP, Aernout Mik)
- Maarten Olden (SRV-Snoezel)
- Guus Rijven (Wasserwaage)
- Gert Jan van Rooij (Reinier van Arkel-groep)
- Gert Schutte (Polderland Garden of Love and Fire)
- John Stoel (Sanctuarium)

En met dank aan de volgende kunstenaars en instellingen voor het ter beschikking stellen van materiaal:

- Martijn Engelbregt
- Hans van Houweligen
- Moniek Toebosch
- SKOR
- Atelier Rijksbouwmeester
- Stroom